

Aleko O. A. The Influence of the Pedagogical Heritage Makarenko for Socialization and Development of the Social Experience of the Child in the Family

The article presents the analysis of views Makarenko on the importance and place of the family in the socialization of the personality and the formation of primary social experience of the child. Reflects the importance of the family as the primary and the leading social environment of the child, the importance of family in the formation of primary social experience.

Key words: social experience, the socialization of the personality, the child, the family, the parents.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., доц. Коношенко С. В.

УДК 37. 018.1(477)«19»

Н. Б. Бондаренко, Л. В. Крайнова

**ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А.С. МАКАРЕНКА**

Дитинство – важливий період становлення особистості, її гармонійного фізичного, морального, інтелектуального розвитку. Від того, хто буде в цей час поруч з дитиною, вести її за руку, підтримувати, передавати досвід, долати перешкоди, мріяти, будувати особисте «Я», залежить майбутнє держави, в якій ми живемо. Адаптуватися до сучасного середовища, яке весь час змінюється, ускладнюється, розвивається, дитині повинні допомогти всі дорослі: педагоги, батьки, суспільство. Але вчені вважають, що родинне коло завжди відіграло і продовжує відігравати вирішальну роль в процесі розвитку волі, характеру, почуттів дитини, її соціалізації, формування навичок спілкування, культури поведінки тощо. Усі батьки бажають своїм дітям щастя, добра, миру, мріють про те, щоб вони зростали розумними, добрими, правдивими, працьовитими людьми. Але не всі розуміють, як досягти цього, які віднайти слова, щоб їх почули власні, такі дорогі серцю діти. Через порушення родинних зв'язків виховні традиції сім'ї, які передавалися від покоління до покоління сьогодні здебільшого втрачені, на жаль, назавжди. Руйнування моральних устоїв, яке спостерігається у суспільстві в процесі його стратифікації, розподілу на бідних і багатих, негативні зміни та деформації, в тому числі, і під впливом засобів масової комунікації призводять до невиправданого превалювання матеріального над духовним, до підміни загальних

морально-ціннісних орієнтирів. Тому переосмислення ціннісних орієнтирів сімейного виховання дітей є актуальною проблемою сьогодення.

Педагогічний аспект означеної проблеми представлений саме в теорії і практиці Антона Семеновича Макаренка, який наголошував, «...що вміти виховувати – це все ж таки мистецтво, таке саме мистецтво, як вміти грати на скрипці чи роялі, добре писати картини, бути гарним фрезерувальником або токарем...» [3, с. 5 – 6]. Педагогіка А. С. Макаренка – гуманістична по суті, оптимістична по духу, проникнута вірою у творчі сили і можливості людини, знайшла всесвітнє визнання. Серед різних напрацювань педагога-практика особливе місце займають його педагогічні погляди на сімейне виховання, на роль батьків, батьківський авторитет, на розуміння мети виховання та виховних засобів. Серед розробок педагога знаходимо і його думки щодо виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

У сучасній Концепції розвитку дошкільного виховання, Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні та інших програмних документах акцент зроблено на активне залучення сім'ї до навчально-виховного процесу на гуманістичній основі, на утвердженні ідеалів правди, добра, справедливості, милосердя, працелюбності й інших добродійностей. А сам процес виховання Базовий компонент дошкільної освіти розкриває як залучення дитини до системи вироблених людством цінностей, формування ціннісного ставлення до дійсності [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної проблеми, практика роботи освітніх закладів та досвід сімейного виховання налаштовують на подальший пошук ефективних шляхів, технологій морального становлення особистості, формування основ духовних цінностей. Саме у дошкільному та молодшому шкільному віці інтенсивно розвиваються пізнавальна, почуттєво-емоційна, творча сфери особистості, формуються такі особистісні якості як доброта, щирість, сердечність, чесність, милосердя, відвертість, відкритість, радісне сприймання життя. Цей важливий аспект зафіксовано у Концепції дошкільного виховання в Україні, в якій сформульована мета дошкільного виховання – «формування основ духовної особистості» та провідні завдання «пробудити у дитини духовне начало, розвинути його як домінуюче в структурі особистості», прищепити «загальнолюдські морально-етичні цінності, зокрема такі якості, як доброта, чуйність, милосердя, людяність...» [2, с. 5]. На сучасному етапі, орієнтуючись на введення в дію нового стандарту початкової освіти і наявність нової редакції Базового компонента дошкільної освіти відбувається пошук освітніх технологій у реалізації наступності між першими ланками освіти, створенні педагогічних умов для психолого-педагогічної підтримки дитини, яка йде до школи.

Вчені вважають, що психологічні труднощі, з якими стикається дитина в перші дні навчання у школі, своїми коренями сягають у її

дитинство, сімейний уклад життя, негативне ставлення до школи самих дорослих, відсутність у батьків ціннісних орієнтирів у формуванні в дітей моральних якостей особистості, досвіду духовно орієнтованої взаємодії в соціумі, досвіду спільної праці та моральної поведінки.

Поняття «цінність» філософською наукою розглядалася щодо суті визначення позитивного (чи негативного) значення речей, подій, духовних витворів тощо. У працях Аристотеля, Канта, Гегеля є опис такого явища як моральні цінності. Проблема цінностей досліджувалася в роботах сучасних філософів Л. Архангельського, В. Василенка, А. Здравомислова та ін.; психологів Л. Виготського, Д. Ельконіна, Г. Костюка, С. Рубінштейна та ін.; педагогів Є. Бондаревської, О. Сухомлинської, Г. Шевченко та ін.

Ціннісна орієнтація – детерміновані устремління, бажання, потреби людини, що виступають для неї в якості найважливіших особистих цінностей і цілей життєдіяльності [5, с. 442]. Існує взаємозв'язок між системою цінностей і потреб суспільства та діяльністю людини. Тому в нашій роботі під ціннісними орієнтирами ми розуміємо ті, що ставить суспільство перед громадянами у конкретний історичний час. Ці орієнтири виступають в якості ідеальних образів особистості, яка соціалізувалася та інтегрувалася у культуру суспільства, в якому відбувається її життєдіяльність. Ми бачимо, що ціннісні орієнтири педагогічної системи А. С. Макаренка залишаються актуальними, бо містять загальнолюдські гуманістичні образи-орієнтири.

Звернемося до однієї з лекцій для батьків, яка називається «Загальні умови сімейного виховання». А. С. Макаренко серед інших положень наголошує на необхідності мати повну сім'ю, в якій є декілька дітей. Саме в такому повноцінному сімейному колективі створюються кращі умови для особистісного розвитку. «Тільки у сім'ї, де є кілька дітей, батьківська турбота може мати нормальний характер... Коли в сім'ї є старші і молодші діти, між ними встановлюється досвід любові і дружби у найрізноманітніших формах» [3, с. 362 – 363]. У такій сім'ї можлива особлива організація життєдіяльності, яка по суті є колективною. В сім'ї відображається громадянське самопочуття батьків і формується громадянськість кожної дитини.

В наш час внаслідок руйнівних соціальних зрушень, нестабільності та втрати у частини молодих людей спрямованості на створення повноцінної сім'ї задля продовження роду і виховання дітей велика частина сімей має одну дитину або зовсім не має дітей з різних причин, багато неповних сімей. Такий стан пояснюється не тільки матеріальними труднощами, а конфліктністю в сім'ї, значним перевантаженням жінки, старінням населення, нестабільністю шлюбу, зростанням кількості пар, які живуть громадянським шлюбом або народжують дітей поза шлюбом. Особливе занепокоєння у педагогів викликають сім'ї, які не можуть забезпечити належного рівня сімейного виховання, тому створюються передумови для негативного впливу на формування особистості дітей.

Наявність бідності та безробіття або банального ухилення батьків від виконання своїх обов'язків, жорстоке поводження з дітьми, відсутність відповідального батьківства створює умови для виникнення соціального сирітства, безпритульності, дитячої знедоленості (іноді навіть при живих батьках). Тому спеціальна робота з майбутніми батьками, молодими батьками повинна бути спрямована на формування «відповідального батьківства», «свідомого батьківства».

Як до найвищої цінності А. С. Макаренко ставився до особистості дитини: «Я під цілями виховання розумію програму людської особи, програму людського характеру, причому в поняття характеру я вкладаю весь зміст особистості» [4, с. 460]. «Якомога більше поваги до особистості – якомога більше вимогливості до неї» це – педагогічне кредо А. С. Макаренко.

В сучасній українській педагогіці все більшого значення набуває розробка технологій особистісно орієнтованого навчання і виховання дитини. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальність кожної дитини, її можливості, досвід, нахили і цікавості. Цей підхід видається найбільш перспективним, таким, що відповідає основному соціальному орієнтуру – виховання ініціативної творчої, самостійної особистості, здатної діяти в динамічному, мінливому світі.

В наш час суспільство намагається створити необхідні умови для зміцнення сім'ї, підвищення ролі родинного виховання, збільшення престижу багатодітної сім'ї. Важливим чинником забезпечення ефективності процесу формування ціннісних основ у дитини старшого дошкільного і молодшого шкільного віку є взаємодія сім'ї і освітньої установи. І дошкільний заклад і школа багато працюють в цьому напрямку. Разом з тим, родинне виховання нерідко характеризується однобічністю, стихійністю, відсутністю системності та послідовності, що пояснюється недостатнім рівнем педагогічних знань, загальної культури, відсутністю знань про психофізіологічні особливості дітей, досвіду практичних умінь виховання у багатьох батьків. При переході до школи на перше місце виходять завдання навчання порівняно з вихованням основ духовності особистості, хоча молодші школярі виявляють здатність до засвоєння таких особистісних надбань, які закладають основи майбутньої громадянськості, патріотичності, національної самосвідомості.

Саме тому розроблена нами технологія роботи з батьками спирається на ціннісні орієнтири сімейного виховання А. С. Макаренка і передбачає організацію цілеспрямованої просвітницької роботи з батьками вихованців, метою якої є формування у батьків основ педагогічних знань, підготовка їх до свідомого формування у дітей системи ціннісних орієнтирів. Просвітницька робота з батьками проводилася за такими напрямками. Ознайомлення батьків із психофізіологічними особливостями дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; ознайомлення зі стандартами освіти в залежності від віку

дітей; ознайомлення з організацією життєдіяльності сучасної сім'ї з урахуванням рекомендацій А. С. Макаренка (організація колективної діяльності на основі взаємної відповідальності, система доручень і свідомої дисципліни, авторитет батьків); індивідуальна робота з батьками за результатами вивчення сімей і опитування дітей (обговорення проблем і перспектив розвитку особистості кожної дитини з педагогом і психологом). Тематично робота з батьками урізноманітнювалася в напрямку використання традицій народної педагогіки: «Чи потрібні в сім'ї традиції?», «Родинне дерево», «Вплив сім'ї на ціннісні орієнтації та світогляд дитини», «Сімейне краєзнавство» тощо. Використовуючи педагогічну спадщину А. С. Макаренка, розкривали перед батьками такі важливі і потужні засоби виховної роботи у колі сім'ї як бібліотека, кіно, театр, музей, краєзнавчі подорожі, виставки художників, відвідування концертів, спостереження архітектурних і історичних пам'яток та ін.

«Дитина все більше і більше повинна відчувати себе громадянином нашої країни», – завершує свою книгу А. С. Макаренко [3, с. 447]. Отже проблеми сучасного сімейного виховання співзвучні з поглядами великого педагога, нашого співвітчизника, а його педагогічна спадщина є актуальною у наш час і може виступати у якості ціннісних орієнтирів у процесі формування педагогічної культури батьків.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Наук. кер.: А. М. Богущ. – К. : Логос, 2012. – 26 с. **2. Концепція** дошкільного виховання в Україні. – К. : Освіта, 1993. – 16 с. **3. Макаренко А. С.** Книга для родителей: Лекции о воспитании детей / А. С. Макаренко. – М. : Правда, 1986. – 448 с. **4. Макаренко А. С.** Проблемы школьного радянського виховання / А. С. Макаренко // Історія української педагогіки: хрестоматія / упор. О. О. Любар; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2003. – 310 с. **5. Словарь-справочник** по педагогике / Авт.-сост. В. А. Мижериков ; под общ. ред. А. И. Пидкасистого. – М. : ТЦ Сфера, 2004. – 448 с.

Бондаренко Н. Б., Крайнова Л. В. Ціннісні орієнтири сімейного виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку у педагогічній спадщині А. С. Макаренка

В статті розкрито наукові підходи до проблеми використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка в сучасній практиці сімейного виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Особливу увагу акцентовано на необхідність удосконалення системи роботи освітніх установ з батьками з підвищення їх педагогічної культури.

Ключові слова: сімейне виховання, ціннісні орієнтири, педагогічна спадщина, педагогічна культура

Бондаренко Н. Б., Крайнова Л. В. Ценностные ориентиры семейного воспитания детей дошкольного и младшего школьного возраста в педагогическом наследии А.С. Макаренко

В статье рассмотрены научные подходы к проблеме использования педагогического наследия А.С.Макаренко в современной практике семейного воспитания детей дошкольного и младшего школьного возраста. Особое внимание акцентировано на необходимости усовершенствования системы работы образовательных учреждений с родителями по повышению их педагогической культуры.

Ключевые слова: семейное воспитание, ценностные ориентиры, педагогическое наследие, педагогическая культура.

Bondarenko N. B., Kraynova L. V. The Values of the Family Upbringing of Preschool Children and Junior Schoolchildren in Makarenko's Pedagogical Heritage

The scientific approach to the problem of the use of Makarenko's pedagogical heritage in the modern practice of family upbringing of the preschool children and junior schoolchildren is describing in the article. Special attention is focusing on the need to improve the system of educational institutions with parents to improve their pedagogical culture.

Key words: family upbringing, values, pedagogical heritage, pedagogical culture.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Григоренко В. Г.

УДК 37.091.4Макаренко:37.018.1

М. А. Єпіхіна

**А. С. МАКАРЕНКО ПРО ПРОБЛЕМИ
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'Ї**

Творчий спадок видатного педагога-новатора Антона Семеновича Макаренка, як і його педагогічна діяльність увібрала в себе кращі досягнення класичної та нової педагогіки. Його спадщина – досягнення всього прогресивного людства, яке прагне до гуманної освіти. Ім'я педагога відомо у різних країнах світу, а його праці перекладені багатьма мовами.

Великого значення А. С. Макаренко приділяв питанням сімейного виховання. У червні 1935 року розпочалась кампанія проти абортів, збільшувалась кількість дитячих садків, надавалась матеріальна допомога молодим матерям, багатодітним сім'ям. У зв'язку з цим